

אייר

ודם (אף שגם רפואת רופא בוי"ד באה מהקב"ה, שנתן „רשות (וכח) לרופא ל- רפאות“):

רפואת בשר ודם מועלת (בדרך כלל) רק „מכאן ולהבא“ [כמבואר בגמ' החילוק בין התרת נדרים ע"י חכם ש- „עוקר את הנדר מעיקרו“, ורפואת מום ע"י רופא ש„אינו מרפא אלא מכאן ול- הבא“], משא"כ רפואת הקב"ה (כיון שאו- פנה הוא „לא אשים עליך (מלכתחילה)“ עוקרת את החולי כאילו לא הי' מעולם.

יתירה מזו: בצפ"ע¹ מבואר שגם ב- רפואת בשר ודם „יש ב' מיני רפואות א' מכאן ולהבא . . וא' למפרע“. אבל מ"מ יש חידוש ברפואת הקב"ה גם לגבי ה- רפואה שהיא „למפרע“ – כי זה שיכולה להיות רפואה (ע"י בוי"ד) באופן שפועלת „למפרע“ הי"ז רק משום „שהרפואה היא רק לברר²“, כלומר, שע"י הרפואה נת- ברר שלא הי' מום מלכתחילה, אבל אם

א. איתא בספרים³ ש„אייר“ הוא ר"ת – „אני' ה' רופאך“, דהיינו שחודש זה מסוגל לענין הרפואה⁴.

הנה בענין הרפואה גופא יש כמה אופנים, וכאן מודגש שהרפואה ד„אייר“ שייכת ל„אני' ה' רופאך“, רפואת הקב"ה דייקא, שהחידוש ברפואה זו מפורש ב- כתובי – „כל המחלה גו' לא אשים עליך כי אני' ה' רופאך“, היינו שהקב"ה מונע שהחולי יבוא על האדם מלכתחילה [ע"ד דברי הרמב"ם⁵ שאם האדם זהיר כדבעי במאכלו וכו' ע"פ ההנהגות ה- מבוארות בהל' דעות שלו „אני' ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו“].

ויש להוסיף, שהחידוש ברפואת הקב"ה הוא לא רק בזה שהיא מונעת את בוא החולי, אלא שגם כאשר הנהגת ה- אדם גרמה שבא עליו חולי, הנה כאשר רפואתו באה מ„אני' ה' רופאך“, הרי הוא באופן אחר לגמרי מרפואת רופא בשר

(6) ברכות ט, סעי'א. ב"ק פה, א. ש"ע יו"ד ר"ס שלו. וראה ט"ז שם.

(7) ראה לקמן בפנים מהצפ"ע.

(8) כתובות עד, ב.

(9) ראה רש"י בשלח שם בפ"י הראשון (מ- מדרשו) „ואם אשים הרי הוא נלא הושמה כי אני' ה' רופאך“. ובחזא"ג מהרש"א (סנהדרין שם) דהיינו מפני שברפואת הקב"ה לא נשאר שום רושם מהמכה. וראה זח"ג (בהשמטות) דש, סעי'ב. אוה"ת לני"ך ע' שם. לקריש חט"ז ע' 515-6.

(10) על הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב בסופה (ועד"ז בהל' אישות פ"ז ה"ט. ועוד) – ומציין לתוס' בכורות לח, ב. ע"ש.

(11) ל' הצפ"ע הל' אישות שם. וראה תוס' בכורות שם.

(1) ראה ח"י חת"ס לשבת קמו, ב. שער יששכר (להרחיץ כו' ממוקנאטש) מאמר אייר סי'ג (בשם סה"ק).

ואף ש„אייר“ הוא בב' יודי' דוקא (ש"ע אה"ע סקכ"ז סכ"ג. רמ"א שם ס"ז ובנ"כ) – י"ל כי בהברה נשמעת רק יו"ד אחת. וראה שער יששכר שם ע"ד הקבלה. שיחת ש"פ קדושים תשד"מ. ואכ"מ.

(2) בשלח טו, כו.

(3) ראה חת"ס שם (ומפרש עפ"י דברי הגמ' שם „כולהו שקייני (משקין לרפואה. רש"י) מדיבחא (פסח) ועד עצרתא מעלו"). בני יששכר מאמרי חדש אייר מאמר א. שער יששכר שם. ועוד.

(4) רש"י שם (לפי פשוטו). וראה ברכות ה, א.

סנהדרין קא, א: אם תשמע לא אשים.

(5) הל' דעות פ"ד ה"כ.

חודש אייר – החודש השני וכו') – ולא קבעה התורה שם לכל חודש וחודש¹⁴.

וי"ל אחד הטעמים, כי בזה נרמז, ש-מלבד התוכן המיוחד שיש לכל חודש וחודש בפ"ע (כמבואר בכמה ספרים¹⁵) – הרי י"ב חדשי השנה הם (גם) מציאות והמשך אחד. ולכן נקראים החדשים ע"פ המספר הסדורי, המדגיש שכל החדשים מהווים המשך אחד (ובפשטות – כשאומרים „שני” ה"ז מדגיש שבא בהמשך לה-ראשון, וכו').

ומזה מובן, שענינו של כל חודש וחודש הוא (גם) הכנה והקדמה לענינו של החודש הבא אחריו (ובהמשך אליו).

[ויש לומר, שזהו הטעם (הפנימי) ששבת מברכים החודש היא תמיד – גם כשר"ח חל בשבת – (השבת האחרונה) בחודש שלפניו – להורות, שה„ברכה” ונתינת כח על עבודת החודש הבא, באה מהחודש שקדמו].

ועפ"ז יש לומר בעניננו – חודש אייר, שהוא החודש השני הבא בהמשך לחודש הראשון חודש ניסן (ומתברך ממנו) – שזה שהרפואה דחודש אייר היא באופן ד„אני ה' רופאך”, רפואת

הי' לו מום, שוב אא"פ לבו"ד לעקור את המום „למפרע”¹²; משא"כ רפואת הקב"ה באופן ד„אני ה' רופאך” – כיון שאופנה הוא „לא אשים עליך”, הרי גם כשכבר בא על האדם חולי, הרפואה עוקרת אותו כאילו לא הושם על האדם מלכת-חילה¹³.

וכיון ש„אייר” ר"ת „אני ה' רופאך”, הרי מובן, שסגולת חודש זה בענין הרפואה היא באופן של „אני ה' רופאך”, העוקרת כל ענין החולי מעיקרו.

ב. ויובן זה בהקדם הטעם שבחמשה חומשי תורה נקראים החדשים במספרם הסדורי (חודש ניסן – החודש הראשון,

12) וראה צפ"עני שם (בשם התוס'), דאף בדבר שנעקר מעיקרו אך לא נעקר מחמת פתח רק מחמת דין או מקרי שהי' עליו הדבר”.

ולהעיר, שממשך לשונו בהל' תשובה שם משמע לכאורה, שגם הרפואה הפועלת „למפרע” (שבתוס' בכורות) אינה כמו „חכם עוקר”, אלא רק כמו „רפואה קודם המכה וחז"ליו ובטליו (מיד) כמו הר דנדרים דף ע"ה. ע"ש.

וי"ל, דכיון שהביור, „למפרע” שאינו מום בא רק ע"י פעולת הרפואה (של עתה), אא"פ לומר שזה כאילו לא הי' בו מעולם (משא"כ רפואת הקב"ה שנעקרת המכה באופן שלא נשאר רושם כלל, כבהרה הבאה). ואכ"מ.

13) להעיר ממחזיל (ראה מגילה יג, ב. מדרש לקח טוב שמות ג, א) שהקב"ה מקדים רפואה למכה. אבל ראה צפ"עני הל' תשובה שם, שרפואה קודם המכה אינה עוקרת המכה מעיקרה אלא „חז"ליו ובטליו” (כגיל הערה הקודמת), ועדיין, מקצת שמו עליו נל' רשי' יומא (פו), סע"א ד"ה וכתבי ארפא. הובא בצפ"עני הל' אישות שם) לענין תשובה מיראה – והרי תשובה מיראה היא ע"ד „רפואה קודם המכה” (צפ"עני הל' תשובה שם); משא"כ הרפואה מצד הענין ד„לא אשים עליך” י"ל שעוקרת את החולי מעיקרו (ככפנים) באופן שלא נשאר שום רושם כלל וכאילו לא הי' בו מעולם (ראה לעיל הערה 9 ממרש"א).

14) וביותר צריך ביאור עפמשנית במק"א כפי' מחזיל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח, ט) „שמות חדשים עלו בידם מבבל” – שרק עלו עמם מבבל (ולא שנותרו שם), היינו שהשמות היו גם קודם לכן, אלא שלא התחילו להשתמש בהם עד שעלו מבבל (וראה לק"ש חכ"ג ע' 214 ואילך) – ומ"מ שמות אלו לא נזכרו בחומש.

15) ראה טא"י"ח ס"ס תיו (הובא גם בט"ז א"י"ח שם), ש"יב ר"ח הם כנגד י"ב שבטים (ראה גם מגלה עמוקות עה"ת ר"פ שמות (ועוד). ס"י יעב"ץ במקומו. תר"א שמות מט, ד. ועוד). – וידוע ש"יב חדשים הם כנגד י"ב צירופי שם הוי' (פרדס ש"יג פ"ג. משנת חסידים סדר מועד מס' ניסן ואילך (בכוונת כל חודש). ועוד).

מר, שעיקר הענין ד"אני ה' רופאך" של חודש אייר הוא בקשר לרפואת הנפש, ומזה מסתעף ומשתלשל אח"כ שהוא סגולה גם לרפואת הגוף.

[ובפרט ע"פ הידוע²³ שהתורה מדברת בעליונים ומרמזת בתחוננים, היינו ש- עניני התורה מדברים לכל לראש, ב- עליונים" (כפי שהם מתפרשים בתוכנם הרוחני), ופירושה הפשוט (כפי שדברי תורה מתפרשים, "בתחוננים", בעולם הזה הגשמי) הוא רק ה"רמז" שבתורה. וכמו"כ בעניננו, שכשהתורה מדברת ע"ד ענין ה- "רפואה" – כוונתה לכל לראש לרפואה בתוכנה הרוחני ("בעליונים").]

וכזה מובן הקשר דענין הרפואה ל- חודש אייר – ע"פ המבואר במדרש שמואל²⁴ אחד מהטעמים שאומרים פרקי אבות בין פסח לעצרת, כי "מכאן מתחיל הזמן להתחמם ומתעוררים התאוות ה- גופניות ויצר הרע מתחיל להשתרר ול- התגבר, ומסכתא זו (אבות) מלאה תוכ- חות ומעוררת האדם לרדוף אחר כל מדה טובה ומגברת יצר הטוב על יצר הרע", ונמצא שמחודש אייר מתחיל עיקר הנחיצות ברפואת הנפש²⁵ (כיון ש- אז יש התגברות היצר הרע כו').

הקב"ה דוקא, הוא מפני שבא אחרי וב- המשך לחודש ניסן:

ענינו של חודש ניסן הוא – חודש הגאולה²⁶, והכוונה בזה – גאולה נסית, שלמעלה מן הטבע. וכמו גאולת מצרים בפשטות, שבאה על ידי נסים ונפלאות שלמעלה מן הטבע לגמרי (דלא כגאולת פורים שבחודש אדר, שהיתה ע"י נס מלוכב בטבע). וכמרומו גם בשם "ניסן" – מלשון "נס",²⁷ ובוה גופא – שתי גונין, המורה על "נסי נסים"²⁸. והיינו מפני שגאולת מצרים באה ע"י שנגלה²⁹ עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (ב- כבודו ובעצמו³⁰) וגאלם, ולכן באה ה- גאולה בלי התלבשות כלל בדרכי הטבע.

וזהו המשך בין שני החדשים דניסן ואייר – חודש ניסן, חודש הראשון, נותן כח בחודש אייר שלאח"ז, שהוא מסוגל לענין הרפואה (כנ"ל), שתבא ה- רפואה באופן של "אני ה' רופאך"³¹, רפואת הקב"ה בכבודו ובעצמו, שהיא רפואה שלמעלה מן הטבע, העוקרת את החולי כאילו לא היה בו מעולם.

ג. והנה ידוע, שכשם שיש חולי ו- רפואת הגוף, כך יש חולי ורפואת הנפש, וכמבואר בארוכה בשמונה פרקים לה- רמב"ם³² (בשם קדמונים). ועפ"ז יש לו-

23 עשרה מאמרות מאמר חקיד" ח"ג פכ"ב. וראה בארוכה שלי"ה (יג, ב ואילך. קסא, סע"א ואילך). נתי' בלקריש חכ"ג ס"ע 37 ואילך (וש"ג). וראה גם לקריש חלק ל' ע' 17 ואילך. ועוד.
24 על מס' אבות בהקדמה (ד"ה אמר המתבר).
25 ומתאים עם הידוע, שענינה של ספה"ע (ש"עיקר ספה"ע הוא כל חדש אייר" – אה"ת בהעלותך ע' שסו. ועוד) הוא – בירור המדות (דנפש הבהמית).

ולהעיר גם ממשנ"ת במק"א (לקריש ח"ח ע' 118 ואילך) שפסח שני ענינו תשובה (וראה שם ע' 122 השייכות לחודש אייר בכלל) – והרי תשובה ענינה רפואה (יומא פ, סע"א. ועוד).

16 שמורר פט"ז, יא.

17 ראה מדרש לקח טוב בא (יב, ב), "ניסן שבו נעשים נסים לישראל".

18 עיינו ברכות נו, רע"א וברשי"ש שם (וכ"ה גם לפי המהרש"א בחדא"ג שם, שהרי ניסן הוא לשון נס, כנ"ל).

19 גוסס ההגדה פיסקא מצה זו.

20 גוסס ההגדה פיסקא ויוצאנו.

21 ראה גם שלי"ה מס' פסחים (קסב, ב במצה שמורה). שמקשר "אני הוא ולא אחר" (דיצ"מ) עם "אני ה' רופאך".

22 פ"ג ואילך. וראה גם הלי' דעות פ"ב. ועוד.

עצמו מכל ענינים בלתי רצויים, באופן שיגיע למצב של „בני חורין“, כלומר, לא רק שבכחו לשלוט על יצרו (ולא להיפך ח"ו), אלא עוד זאת, שאין צריך למלחמה כלל, כי הוא „בן חורין“, במצב של חירות מן היצר הרע.

וגאולה רוחנית זו של חודש ניסן באה לידי ביטוי בכך, שהוא החודש היחידי של כל חדשי השנה שאין אומרים בו תחנון כל ימי החודש²⁹. וכמשנת כמה פעמים, שא"פ לומר שבימים שאין אומרים תחנון (ואין האדם מבקש מחילה על חטאי) נגרע מהנפעל על ידי אמירת תחנון (דהיינו מחילת וסליחת עונות) – דא"כ: דוקא משום שנמצאים ביום סגור לה שאין אומרים בו תחנון, נשאר האדם עם חטאיו ללא מחילה וסליחה! אלא ודאי, שבימים שאין אומרים תחנון, נפעלת סליחת העונות מצד סגולת היום עצמו (מבלי שיצטרך האדם לבקש על זה³⁰). וזהו שאין אומרים תחנון במשך כל חודש ניסן, כי כיון שהוא „חודש הגאולה“, שבו הקב"ה גואל את כאו"א מישראל ומגביהו למעלה מכל ענינים בלתי רצויים עד שהוא במצב של „בן חורין“ – אין צורך באמירת תחנון.

נמצא, שבחודש ניסן אין זקוקים ל- ענין ה„רפואה“ (רפואת חולי הנפש)³¹,

וע"פ משנת"ל בענין רפואת אייר – (א) שהיא באה באופן ד„אני ה' רופאך“, ואשר (ב) הכח על זה הוא מחודש ניסן (חודש הראשון) – צריך לומר, שעד"ז הוא גם בנוגע לרפואת הנפש שבחודש אייר, שיש בה שני פרטים אלה, דהיינו: (א) בחודש אייר יש נתינת כח מלמעלה שרפואת הנפש תבא להאדם באופן של „אני ה' רופאך“²⁶, למעלה מן הטבע, (ב) הכח לרפואה זו בא מחודש ניסן שלפניו.

ד. ויובן זה בהקדם ביאור החילוק בין חודש ניסן וחודש אייר בעבודת ה' אדם:

כשם שחודש ניסן הוא „חודש ה' גאולה“ בגשמיות, כן הוא זמן גאולתם של ישראל ברוחניות. וכידוע שגאולת מצרים, מלבד היותה גאולה גשמית – שבניי נגאלו מארץ מצרים בגשמיות, היתה גם גאולה רוחנית, שבניי בהיותם עבדי פרעה נשקעו בטומאת מצרים, עד למ"ט שערי טומאה²⁷, ועל ידי שהקב"ה בכבודו ובעצמו „נגלה עליהם . . ו- גאלם“, נגאלו מטומאת מצרים.

וגאולה רוחנית זו היתה באופן של „נסי נסים“, למעלה מן הטבע, ושלא ב- סדר והדרגה כלל – שהקב"ה הגבי' את ישראל למעלה מטומאת מצרים לגמרי.

וכן הוא בכל שנה ושנה בבווא חודש ניסן – שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים²⁸, שבחודש זה ניתן הכח לכאו"א מישראל לגאול את

(29) מס' סופרים פכ"א, ג. שו"ע או"ח סת"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וראה טור שם ובב"י וב"ח שם.

(30) ומה מובן ג"כ, שהמחילה והסליחה אינה מוגבלת לפי אופן בקשת האדם, אלא למעלה מ- מדידה והגבלה, מצד „רחמיו“ של הקב"ה.

(31) וצ"ע מהא שמצה היא „מיכלא דאסווחא“ (זח"ב פג, ב). אבל ראה ס' השיחות תש"ב ע' 94 (הועתק בהיום יום ט"ו ניסן). הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לד) – שענינה „הרפואה הבאה ע"י האמונה, היינו שמלכתחילה אינו בא לידי חולי, ואכ"מ.

(26) ולהעיר מהמבואר בהמשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה, של"ג בעומר (שבחודש אייר) שיין לענין „מחצתי ואני ארפא“.

(27) ז"ח ר"פ יתרו. ועוד. וראה לעיל ע' 50 ובהנמנן שם.

(28) משנה פסחים קטז, ב. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו.

שהרי נמצאים במצב של „בן חורין“ ולמעלה מכל גדר ענין החולי.

ה. אמנם ענינו של חודש אייר הוא בקצה השני – הן בגשמיות, שאז מתחיל זמן של התגברות הטבע, היינו לא רק שאינו זמן של „נסי נסים“, אלא אדרבה – זמן של התגברות הטבע, כמו שרואים במוחש שאז הוא זמן צמיחת אילנות וכו', ונראה לעין כל כחות הטבע בתקפם וכו'"; והן ברוחניות (כנ"ל), שאז הוא זמן התגברות היצר וצריכים כח מיוחד (החל מלימוד פרקי אבות) כדי להתגבר על היצר כו' (ומובן, שהא בהא תליא, דלהיות שאז הוא זמן התגברות כח הטבע בעולם, הרי זה מביא להתגברות היצר וחמימות והתעוררות התאוות כו').

וזהו ה„ברכה“ שמתברך חודש אייר מחודש ניסן שלפניו – שברכה כדבעי יש בה שני הענינים: (א) תוכן הברכה הוא בהתאם לכחו של המברך, (ב) ול-הברי היא מזודה לפי צרכי מקבל הברכה (דאל"כ יכולה להיות השפעת טוב שאין יכולין לקבל). וכן בענינו, שברכת חודש ניסן היא שיהי' „אני ה' רופאך“, שבזה ישנם שני הקצוות: מחד גיסא הרי זו ברכה בענין של רפואה, שזה גופא מדגיש שנמצאים במצב ש-זקוקים לרפואה; אבל לאידך, אגף ה-רפואה הוא בהתאם לענינו של חודש ניסן – „גאולה“ באופן נסי, למעלה מטבע העולם – רפואה של הקב"ה העוקרת את החולי מכל וכל, כאילו לא היתה מעולם מלכתחילה (כנ"ל סעיף א).

ובפשטות – שזוהי נתינת כח, שגם בחודש אייר יוכל האדם להגבי' את עצמו למעלה מכל עניניו המבלבלים כו', עד שיהי' במצב של חירות רוחנית.

(משיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר, תשמ"ז)

32) ראה ירושלמי ר"ה (פ"א ה"ב) שחודש אייר נק' (ובקרא) „זירי“ (מ"א ו, א) כי בו „זיוו של עולם הצמחים ניכרין והאילנות ניכרין“. וראה גם ר"ה יא, א (הובא במפרשים למ"א שם).